

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ

УДК 378.147

О. П. Борзенко

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ТА ПОНЯТТЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Актуальність проблеми. Стан наукового опрацювання проблеми дистанційного навчання в Україні й досвіду впровадження його у практику вищої школи показав, що, поряд з певними досягненнями ця педагогічна проблема потребує подальшого дослідження, оскільки не унормовані основні категорії та поняття з даної тематики. Аналіз українських та англійських термінів показав, що для кращого розуміння між фахівцями та науковцями, які працюють над питаннями термінології ДН необхідна стандартизація цієї нової терміносистеми в провідних країнах світу взагалі, та в Україні зокрема.

Виклад основного матеріалу. Економічні, політичні та соціальні зміни переходу світового процесу до інформаційного суспільства прискорюють реформування системи освіти. Більш ефективному розв'язанню зазначених проблем сприяє ДН, що здійснюється на основі сучасних педагогічних, інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Дистанційне навчання широко використовується в багатьох країнах світу, а їхні моделі ДН відрізняються між собою і формуються з урахуванням економічних, політичних і соціокультурних особливостей тієї чи іншої країни та соціально-економічних можливостей кожного конкретного навчального закладу.

Протягом останніх десятиріч ДН стало одним із найважливіших елементів системи вищої освіти багатьох країн, а за останнє десятиріччя – елементом освіти нашої країни. З одного боку, це зумовлено бурхливим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), а з іншого, політикою урядів цих країн у галузі освіти, їхнім прагненням зробити максимально доступною для всіх верств населення освіту будь-якого рівня.

Разом з розвитком ІКТ та ДН розвиваються і їх терміносистеми. Терміносистема дистанційного навчання – це сукупність термінів, пов'язаних різного роду відношеннями: логічними, семантичними, словотвірними і ін.[7] Це зумовило значне зростання термінологічної лексики: виникнення нових термінів, а також розширення значень уже існуючих термінів. Використовується таке робоче визначення терміна з ДН: слово, словосполучення або аббревіатура, що позначають наукові поняття, що належать до ДН, входять до системи понять цієї галузі чи напряму, обмежуються спеціальною сферою вживання, яка встановилася

в ДН і, як правило, регламентуються визначенням. Виникає потреба нормалізувати термінологію, що належить до даної сфери знання.

Із впровадженням ДН проходить процес номінації нових наукових понять, постійно уточнюються та вдосконалюються наявні поняття, фіксуються й осмислюються зміни, які відбуваються в словниковому складі української мови у зв'язку з появою нових ідей, теорій, методів, технологій навчання.

В Україні й інших країнах колишнього Радянського Союзу поки що недостатньо публікацій з цієї тематики. У виданих матеріалах, що стосуються дослідження питань термінології дистанційного навчання, обґрунтовано: методика виявлення й дослідження термінів [7], синонімію деяких основних українських та англійських термінів, коротку історію їх виникнення [10], тлумачення термінів [11], визначено роль міжнародної співпраці при укладанні дво- та багатомовних словників [12], процеси укладання словників для нових терміносистем [6; 7; 9], досвід укладання англо-українського тлумачного та перекладного словників з ДН [4; 5].

Як відомо, ДН є продовженням кореспондентського навчання. Університет Лондона (1836), Університет Чикаго (1892) і Університеті Квінсленда (1911) були першими навчальними закладами, які запровадили кореспондентське навчання. У колишньому Радянському Союзі, у тому числі й в Україні, з кінця 1920-х рр. його різновид відомий як заочне навчання.

У кінці 60-х – на початку 70-х рр. ХХ-століття на Заході почали використовувати спочатку термін *викладання на відстані* (teaching at a distance), а потім *дистанційна освіта, дистанційне навчання* (distance education, distance learning). У 1982 р. термін *кореспондентська* було замінено на *дистанційну* у назві Міжнародної конференції з дистанційної освіти – International Conference of Distance Education (ICOE) у Ванкувері (Канада). Міжнародна Рада з кореспондентської освіти також змінила свою назву на Міжнародну Раду з дистанційної освіти.

Зміна терміна не була простою формальністю. Цим терміном позначено зміни в характері стратегії навчання. Термін *кореспондентське навчання* відповідав своєму змісту лише тоді, коли навчальні матеріали подавалися у письмовій формі й пересилалися тільки поштою, але коли, крім письмових матеріалів, у навчальному процесі почали використовуватися радіо- і телепередачі, очні зустрічі студентів з викладачами, то цей термін виявився неадекватним і, таким чином, почав застосовуватися термін *дистанційне навчання*, який краще відображав нові реалії.

Все більше проблем виникає у розумінні термінології, пов'язаної з ДН, через використання термінів з галузі навчальної інформатики. Однією з основних причин існування труднощів у розумінні англійських

термінів з ДН є наявність багатьох синонімічних рядів до основних термінів в англійській, а також в українській мові. Прикладом цього твердження може бути український термін «*дистанційне навчання*», який має в англійській мові такі взаємозамінно використовувані терміни-еквіваленти: education at a distance – *освіта на відстані*, distance education – *дистанційна освіта*, distance learning – *дистанційне навчання*, distance teaching – *дистанційне викладання*, network(ed) learning – *мережеве навчання*, e-learning (eLearning, electronic learning) – *електронне навчання*, online learning (on-line learning) – *діалогове (онлайнове) навчання*, blended learning – *змішане (комбіноване) навчання*, virtual learning – *віртуальне навчання*, Internet-based learning – *Інтернет-навчання*, Internet-based training – *Інтернет-тренінг* (тренування), Web-based learning – *Веб-навчання*, Web-based training – *Веб-тренінг* (тренування), open learning – *відкрите навчання*, open and distance learning – *відкрите й дистанційне навчання* й ін. Основна характеристика, що об'єднує ці терміни – це використання ІКТ.

Кореспондентська освіта / кореспондентське навчання / заочна освіта / заочне навчання – correspondence education, correspondence study, home study, independence study, external studies. В українському терміні *заочне навчання* наголос зроблено на те, що студенти отримують освіту і навчаються не в присутності викладача (очно), а заочно, тобто поза межами навчального закладу. Ця особливість підкреслена також словами home – *навчання удома*, independent – *незалежне навчання*, external – *навчання за межами навчального закладу*. Терміни *освіта* – education, *студії* – study, studies вживаються як синоніми до терміна education. В англійських термінах correspondence education, correspondence study наголошується, яким чином передається інформація від викладача, навчального закладу до студента, а саме, за допомогою звичайної пошти – correspondence.

Англійські еквіваленти українських термінів *заочна освіта*, *заочне навчання* виникали за різних обставин і в різних країнах, а згодом поширилися і в інших країнах світу. Найдавнішими є терміни *correspondence education* та *correspondence study*. Ці терміни продовжують уживатися навіть тоді, коли багато інформації від викладача до студента, разом з поштовим пересиланням, передається, наприклад, електронною поштою й іншими сучасними засобами зв'язку. Така ситуація спостерігається і з використанням терміна «*заочне навчання*» в Україні. Цей термін до сьогодні поширений у нашій країні, хоча провідні навчальні заклади вже використовують у навчальному процесі для студентів-заочників, крім звичайної пошти, радіо, телебачення, також відеозаписи, компакт-диски, електронну пошту й ін.

Дистанційна освіта / дистанційне навчання / дистантне навчання / відкрите навчання – distance education, distance learning,

distance teaching, teaching at a distance, distant education, distant learning, open learning та ін.

Ця група термінів виникла в кінці 60-х – на початку 70-х рр. XX століття першою частиною українських термінів є слова *дистанційний* – distance, *дистантний* – distant, *електронний* – electronic, вони показують, що нова форма навчання має відмінність від традиційного кореспондентського заочного навчання, а також підкреслюють основні риси цієї форми: навчання відкрите й доступне для всіх, незалежно від того місця, де живе людина.

Основою українських та англійських термінологічних сполучень тут є терміни *освіта* – education і *навчання* – learning, а інколи *тренінг* – training, наприклад, *тренінг за допомогою Інтернету* – Internet-based training.

Дистанційна освіта й ДН є новими явищами в педагогіці. Важливо визначити зміст цих категорій для ДН, оскільки до цього часу немає єдиного їх тлумачення. Нерозробленість основ теорії в цій галузі вимагає належного опрацювання не тільки даних питань, але й визначення категорій освіти та навчання взагалі. У науковій, довідниковій літературі подано різне трактування цих понять [13]. Такий самий недолік наявний у трактуваннях понять «*дистанційна освіта*» – «distance education», «*дистанційне навчання*» – «distance learning» в українській та англійській мовах. Використання термінів «*освіта*» – «education» для дистанційної освіти, education за своїм значенням виражає взаємозв'язок між студентами і тими, хто організовує, підтримує навчання, тобто викладачами і навчальними закладами.

Відмінність між термінами «*навчання*» (learning) і «*тренінг*» (training) полягає в тому, що при навчанні студент одержує нові знання, а тренінг потрібен для кращого опанування цими знаннями.

Терміни «*відкрита освіта*», «*відкрите навчання*» – «open learning». Перед запровадженням відкритого навчання у Відкритому університеті Великобританії (ВУВ) було проведено порівняльний аналіз традиційного й ДН. Порівнювалися три моделі забезпечення навчання, які розрізняються відповідно до географічного розташування студента відносно постачальника *Інтернет-послуг* (*провайдера* – provider): дистанційна модель, локальна і на базі центру [14]. За дистанційною моделлю студенти не відвідують центр, тоді як при локальній можуть час від часу відвідувати сесії, організовані постачальником. За третьою моделлю студенти навчаються в освітньому закладі, але навчання організоване у навчальних центрах або під час семінарів, а не у звичайних аудиторіях. Для позначення цих трьох моделей застосовувався термін «*відкрите навчання*» – «open learning». Поступово термін змінював значення, тому що між цими трьома моделями були значні відмінності й термін не повністю охоплював їх, особливо тоді, коли йшлося про модель, за якою студенти навчалися в освітньому закладі,

але не так, як при традиційному навчанні. З огляду на це, визначення *відкритості* – openness змінювалося. Широта визначення поняття «*відкритий*» також була причиною переміщення дискусій від розгляду механічного процесу «передачі» до ширшого розгляду навчальних планів і того, як мають навчатися студенти. Таке розуміння відкритого навчання і спричинені ним дискусії [15; 16; 17], допомогли стимулювати *гібридизацію навчання*, тобто поєднання традиційного й ДН, яке сучасному етапі розвитку суспільства достатньо часто використовується.

Електронне навчання / навчання з використанням електронних навчальних матеріалів / е-навчання / електронне дистанційне навчання / on-line навчання / онлайнове навчання / діалогове навчання / інтерактивне навчання / мережева технологія дистанційного навчання / віртуальне навчання / навчання на базі Інтернету / навчання на базі Веб / навчання з використанням комп'ютерного зв'язку – e-learning / eLearning / electronic learning/ online learning / on-line learning / interactive learning / virtual learning/ Internet-based learning/ Internet-based training/ Web-based learning/ Web-based training/ education via computer-mediated communication. У навчальних закладах використання новітніх технологій налагодило постійний зворотній зв'язок між викладачем і студентом, а також між студентами, що кардинально змінило суть заочного навчання й отримало нову назву «мережева технологія ДН». Але останнім часом в Україні замість цього терміна використовується популярний за кордоном термін «електронне (дистанційне) навчання». Електронне дистанційне навчання (ЕДН) – це навчальний процес, який передбачає обмін інформацією між розділеними в просторі і часі студентами й викладачами, а також між самими студентами, використання нових інформаційних технологій і сучасних засобів масової комунікації – звичні для нас телефон, факс, радіо, телебачення, у тому числі кабельне, а також аудіо-, теле- і відео-конференції, засоби мультимедіа і гіпермедіа, комп'ютерні телекомунікації й ін.

Електронне навчання (e-learning) – це інтерактивне навчання, за яким навчальний матеріал (learning content) доступний у діалоговому режимі (on-line), і яке забезпечує автоматичний зворотній зв'язок з навчальною діяльністю студента. Діалогова комунікація з реальними людьми може бути включеною або не включеною до електронного навчання, яке більше сфокусовано на навчальному матеріалі, ніж на комунікації між студентами і викладачем-консультантом (англ.: tutor – тьютор). Е-навчання використовується як узагальнюючий термін і як синонім до терміна «*діалогове (онлайнове) навчання*» – «online learning». Термін «електронне навчання» тісно пов'язаний з такими поняттями як, «навчання на базі Веб (WWW)», «навчання на базі комп'ютера», «віртуальні аудиторії». Воно включає передачу навчальних матеріалів через Інтернет, інтранет/екстранет (LAN/WAN), аудіо- та відеозаписи, супутникові радіопередачі, інтерактивне ТБ і компакт диски.

Термін «діалогове (онлайнове) навчання» – «on-line learning», включає взаємодію суб'єкта з джерелом знань, при якій використовується електронне середовище Інтернету або компакт-диски, відео конференції, аудіо конференції тощо. Цей термін охоплює більш широку сферу обслуговування, ніж термін «е-навчання». Навчальні заклади, компанії е-навчання сфокусовані на навчальному матеріалі курсу, тоді як заклади діалогового навчання охоплюють весь діапазон освітніх послуг. При діалоговому навчанні взаємодіють такі його основні учасники та складові: студенти, навчальне середовище, викладач і технологія для створення інтерактивної навчальної ситуації. Взаємодія між викладачем і студентами дуже впливає на ставлення студентів до діалогового навчання. Студент буде активним, якщо викладач створить для нього таке навчальне середовище, де він зможе виконувати як індивідуальні, так і спільні з іншими студентами завдання, проекти, брати участь у дискусіях, демонструвати свої знання та вміння користуватися різними видами навчальних матеріалів. Його знання та вміння буде оцінено викладачем та іншими студентами, незалежно від їх місцезнаходження, під час навчання. Технологія (наприклад, використання Інтернету, двосторонні відео- або телеконференції), яка об'єднує роботу студентів з викладачем і між собою та навчальне середовище, має сприяти взаємодії складових частин навчання: забезпечувати хороший зв'язок; студенти і викладач мають добре бачити і чути один одного й ін.

Віртуальне навчання середовище (ВНС). ВНС має інтерфейс, який дає можливість студентам реєструватися й залишатися в межах середовища протягом усієї роботи з курсом. Цим терміном називають своє програмне забезпечення «Веб-Клас-ХП» розробники Проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» [1].

Часто вживаний в англо- й україномовній літературі з дистанційного навчання термін *Internet* пишуть в обох мовах або з великої літери: *Internet* – *Інтернет*, або з малої літери: *internet*. Як відомо, термін є аббревіатурою від двох англійських слів **I**nternational **n**etwork і заодно власною назвою міжнародної мережі, тобто в англійській та українській мовах має писатися з великої літери.

Висновки. В Україні та за рубежом категорії та поняття ДН є найменш вивченою ділянкою. Унаслідок цього, у закордонних і вітчизняних публікаціях дистанційним вважаються всі форми і технології навчання, які проводяться на відстані (кореспондентське, незалежне, відкрите, діалогове, навчання й ін.).

Спеціалісти та мовознавці вважають, що «синонімія в термінології – небажане явище» [2], «у межах однієї системи термін не повинен мати синонімів», «кожне поняття має співвідноситися тільки з одним терміном, а кожен термін – тільки з одним поняттям» [3].

Подальший розвиток терміносистеми з ДН спрямований на зменшення числа синонімічних рядів. Цьому сприятиме стандартизація основних українських і англійських термінів та їх визначень Технічним Комітетом стандартизації української науково-технічної термінології і Міжнародною організацією стандартизації – International Standardization Organization (ISO). До «Англо-українського тлумачного словнику з дистанційного навчання» [3] включено терміни-синоніми. Оскільки стандартизація термінів ДН ще не відбулася, то лише з часом виявиться, який з цих синонімів буде обрано за стандарт.

Список використаної літератури

- 1. Віртуальне** навчальне середовище «Веб-клас XIII» / В. Кухаренко, Н. Савченко, Г. Молодих та ін. ; за ред. В. Кухаренка. – Х., 2003.
- 2. Пономарів О.** Стилїстика сучасної української мови / О. Пономарів. – Тернопіль, 2000. – С. 92.
- 3. Шевченко Л.** Сучасна українська мова : довідник / Л. Шевченко, В. Різун, Ю. Лисенко. – К., 1993. – С. 168.
- 4. Шуневич Б. І.** Англо-український тлумачний словник з дистанційного навчання / Б. І. Шуневич, Л. Бобиляк, А. Кохан // Тези доп. МНК «Сучасні проблеми термінології та термінографії». – К., 2000. – С. 116.
- 5. Шуневич Б. І.** Англо-український словник з дистанційного навчання / Б. І. Шуневич // Лінгвістичні та методичні проблеми викладання іноземних мов. Ювілейна науково-методична конференція, присвячена 100-річчю КПП – К , 1998 – С. 31.
- 6. Шуневич Б. І.** Етапи укладання «Англо-українського словника-мінімуму термінів з дистанційного навчання» / Б. І. Шуневич // Вісн. Київ. лінгв. ун-ту. Серія: Філологія. – К., 2002 – Т. 5. – № 2. – С. 138 – 144.
- 7. Шуневич Б. І.** Методика виявлення та дослідження термінології з дистанційного навчання / Б. І. Шуневич // Українська термінологія і сучасність : зб. наук, праць / НАН України. Інститут української мови. Комітет наукової термінології. – К., 1998. – С. 256 – 260.
- 8. Шуневич Б. І.** Проблеми укладання словників-мінімумів нових терміносистем / Б. І. Шуневич // Вісн. НУЛП «Проблеми української термінології» – Л., 2002 – № 453. – С. 152 – 157.
- 9. Шуневич Б. І.** Про упорядкування нових терміносистем / Б. І. Шуневич // Вісн. ДЗ «Львівська політехніка» «Проблеми української термінології». Матеріали 6-ї Міжнар. наук. конф. – 2000. – № 402 – С. 85 – 87.
- 10. Шуневич Б. І.** Синонімія в українській та англійській термінології з дистанційного навчання / Б. І. Шуневич // Вісн. Київ. лінгв. ун-ту. Серія : Філологія – К., 2003 – Т. 6 – № 2. – С. 87 – 92.
- 11. Шуневич Б. І.** Тлумачення деяких термінів з дистанційного навчання / Б. І. Шуневич // Матеріали 4-ої міжнар. наук.-практ. конф. «Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мові як іноземній», 3 – 4 червня 2002 р. – Полтава, 2002. – С. 32 – 330.
- 12. Shunevych B. I.** International cooperation in developing translation dictionaries / B. I. Shunevych // Матеріали щорічної конф. IREX для випускників

американських програм – К., 2001 – Жовт. – С. 14 – 15. **13. Андреев А.** Поговорим о понятиях / А. Андреев. Высшее образование в России. – 1998. – №4. – С. 44 – 48. **14. Davies Ch.** Open learning systems for mature students. (Working Paper 14) / Ch. Davies. – London, 1977. **15. Lewis R.** Open learning and the misuse of language: a response to Greville Rumble / R. Lewis. – Open Learning, 5(1), 1990. – P. 3 – 8. **16. Nation. D., Paine. N.** And Richardson. M. Open learning and misuse of language: some comments on the Rumble, Lewis debate / D. Nation., N. Paine. Open Learning, 5(2), 1990. – P. 40 – 45. **17. Rumble. G.** «Open learning», «distance learning», and the misuse of language / G. Rumble. Open Learning. 4(2), 1989. – P. 28 – 36.

Борзенко О. П. Основні категорії та поняття дистанційного навчання

У статті проаналізовано провідні терміни та категорії дистанційного навчання (ДН). Установлено, що з упровадженням ДН останнім часом виникає дедалі більше проблем у розумінні нових понять та термінів таких, як «викладання на відстані», «дистанційна освіта», «дистанційне навчання», «дистанційне викладання», «електронне дистанційне навчання», «кореспондентське навчання», «відкрите навчання», «відкрита освіта» та інші. Аналіз праць українських та англійських дослідників свідчить про необхідність стандартизації цієї нової термінології і в Україні, і в провідних країнах світу.

Ключові слова: дистанційне навчання, термінологія ДН, стандартизація, категорії, поняття, терміносистема.

Борзенко А. П. Основные категории и понятия дистанционного обучения

В статье проанализированы основные термины и категории дистанционного обучения (ДО). Установлено, что с внедрением ДО последнее время возникают все больше проблем в понимании новых понятий и терминов таких как: «обучение на расстоянии», «дистанционное образование», «дистанционное обучение», «дистанционное преподавание», «электронное дистанционное обучение», «корреспондентское обучение», «открытое обучение», «открытое образование» и другие. Анализ работ украинских и английских исследователей свидетельствует о необходимости стандартизации этой новой терминологии как в Украине, так и в ведущих странах мира.

Ключевые слова: дистанционное обучение, терминология ДО, стандартизация, категории, понятия, терминсистема.

Borzenko A. P. Basic categories and conceptions of distance learning

The article analyses some basic terms and categories of distance learning. It is established that with introduction of distance learning there have appeared more problems concerning understanding new terms and categories such as: «teaching at a distance», «distance education», «distance learning»,

«distance teaching», «electronic learning», «correspondence study», «open learning» and others. The analysis of works of the Ukrainian and English researchers shows the necessity of standardization of this new terminology both in Ukraine and in the leading countries of the world.

Key words: distance learning, terminology of distance learning, standardization, categories, terms, term system.

Стаття надійшла до редакції 04.07.2012 р.
Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 111.85:37.01

Л. М. Михайлова

«ГАРМОНІЯ» ЯК ЕСТЕТИЧНА ЦІННІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Дослідження гармонії як естетичної категорії сягає в далеке минуле й пов'язане з іменами Піфагора, Сократа, Платона, Аристотеля. Прояв гармонії в різних сферах буття в усіх її різноманітних формах дав змогу ученим віднести гармонію до естетичних цінностей, а в деяких випадках – розглядати її як естетичний ідеал, досягнення якого вимагає від людини й суспільства чималих зусиль.

Естетична цінність гармонії цікавила філософів і мистецтвознавців у зв'язку з категорією краси, цінність якої в будь-які епохи не підлягала сумніву. Проблема їхньої взаємодії є надто складною й невирішеною дотепер, тому в даній статті ми обмежимося лише тими її складовими, що стосуються педагогіки на даному етапі її розвитку.

Сучасні зарубіжні й вітчизняні дослідники розглядають означену категорію в різних аспектах: філософсько-естетичному (Ю. Борєв, О. Буткевич, В. Ванслов, Г. Гадамер, М. Каган, Е. Кассієр, В. Корнієнко, В. Крутоус, А. Ланге, Ж. Марітен, Л. Резнікова, В. Шестаков та інші), соціальному (Т. Адорно, Х. Брукс, Т. Кампанелла, О. Конт, К. Маркс, Г. Маркузе, Л. Мелефорд, Т. Мор, Фур'є та інші), екологічному (І. Бохенський, В. Вернадський, Д. Медоуз, Л. Уорд, Д. Хацкевич), мистецтвознавчому (Г. Борисовський, В. Копчик, Ю. Хохлов, А. Шубников та інші), психологічному (Л. Анциферова, А. Асмолов, Б. Братусь, Б. Зейгарник, Г. Костюк, В. Петровський та ін.), педагогічному (І. Бех, Л. Буєва, С. Гольдендріхт, А. Кузьмінський, В. Омеляненко, В. Сухомлинський та ін.). І майже в кожному представлено своє бачення сутності гармонії, її властивостей, джерел, особливостей прояву в різних сферах буття.